

پرسش‌ها و پاسخ‌ها

پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر منصوب به اشعری خراسانی حفظه الله تعالی

موضوع:

۱. احکام؛ مشاغل و مکاسب حرام
۲. احکام؛ ولایت، قضاوت و شهادت

بسم الله الرحمن الرحيم

پرسش

نویسنده: رضا

تاریخ: ۱۴۰۰/۴/۵

مادری می‌خواهد پول نقدی که متعلق به فرزند یتیم اوست را برای تأمین آینده‌ی او سرمایه‌گذاری کند، اما از خداوند می‌ترسد و نمی‌خواهد که مال فرزندش را در بانک بگذارد تا به ربا آلوده شود. آیا در صورت رضایت او، برای ما جایز است که این مال را وارد تجارت خود کنیم و با آن کار کنیم؟ لطفاً راهنمایی بفرمایید که نسبت سود و زیان در این شراکت چگونه باید باشد؟ با توجه به اینکه خداوند در خصوص نزدیک شدن به مال یتیم بسیار هشدار داده است و بنده‌ی حقیر بسیار نگرانم که حقی بر گردنم بماند و از طرفی دلم نمی‌خواهد که در این شرایط تورمی، مال این طفل یتیم روز به روز بی‌ارزش‌تر شود.

پیشاپیش از پاسخگویی شما سپاسگزارم. از خداوند متعال برای شما و سرورمان علامه منصور هاشمی خراسانی نصرت مسئلت دارم.

پاسخ

تاریخ: ۱۴۰۰/۴/۱۱

اگر یتیم قیّم عادلّی دارد، نزدیک شدن به مال او تنها با اذن قیّم او جایز است؛ چراکه قیّم او با توجه به عادل بودنش، مصلحت او را در نظر می‌گیرد، ولی اگر قیّم عادلّی ندارد، برای مؤمنان عادل، خصوصاً از نزدیکان او، جایز است که در حدّ امکان و با در نظر گرفتن مصلحت او، مالش را سامان دهند و به کار بیندازند تا به مرور زمان از بین نرود؛ چراکه این احسان است و خداوند فرموده است: ﴿مَا عَلَى الْمُحْسِنِينَ مِنْ سَبِيلٍ﴾؛ «بر احسان‌کنندگان باکی نیست»، بل به صراحت

فرموده است: «وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْيَتَامَىٰ قُلْ إِصْلَاحٌ لَهُمْ خَيْرٌ وَإِنْ تُخَالِطُوهُمْ فَإِخْوَانُكُمْ ۚ وَاللَّهُ يَعْلَمُ الْمُفْسِدَ مِنَ الْمُصْلِحِ»^۱؛ «و از تو درباره ی یتیمان می پرسند، بگو اصلاح کردن برای آنان بهتر است و اگر با آنان شریک شوید، برادرانتان هستند و خداوند خرابکار را از اصلاح کننده می شناسد» و این از آن روست که برخی مسلمانان از ترس ضایع کردن مال یتیم، از هر گونه نزدیک شدن به آن خودداری می کنند، در حالی که چه بسا این به نقض غرض می انجامد؛ چراکه همه یا بخشی از مال یتیم، به سبب خودداری آنان از تصرفات لازم ضایع می شود. از این رو، خداوند اصلاح مال یتیم، به معنای تصرفات لازم برای حفظ آن را بهتر از رها کردن آن به حال خود دانسته و داخل کردن مال یتیم در مال خود به این منظور را روا شمرده و برای رفع نگرانی مسلمانان خیرخواه فرموده است که او خرابکار را از اصلاح کننده تشخیص می دهد و می داند که کدام یک از آنان در پی خوردن مال یتیم از روی ظلم و کدام یک از آنان در پی سود رساندن به یتیم است. از اینجا دانسته می شود که سامان دادن به مال یتیم و به کار انداختن آن، برای قیّم و مؤمنان عادلّی که در حکم قیّم هستند، مستحبّ است؛ چنانکه از رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلّم نیز روایت شده است: «مَنْ وَلِيَ يَتِيمًا لَهُ مَالٌ فَلْيَتَجَرَّ لَهُ، وَلَا يَتْرُكْهُ حَتَّى تَأْكُلَهُ الصَّدَقَةُ»^۲؛ «هر کس یتیمی را سرپرستی می کند که مالی دارد، برایش تجارت کند و آن را وانگذارد که انفاق آن را از بین ببرد» و این نظر جمهور فقها از جمله مالک، شافعی، ابو ثور و اصحاب رأی است، بلکه خلاف آن از کسی جز حسن بصری نقل نشده است.

آری، کسی که قصد مضاربه با مال یتیم یا شرکت با او را دارد، باید از خداوند بترسد و با احسان عمل کند؛ به این ترتیب که مال یتیم را در معاملات زیان ده یا خطرناک داخل نکند و کمتر از سودی که در بازار متعارف است به او ندهد و اگر سود متعارف در بازار یکسان نیست، حدّ اکثر آن را به او بدهد، نه حدّ اقلّ آن را؛ چراکه خداوند فرموده است: «وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ»^۳؛ «و به مال یتیم نزدیک نشوید مگر به نحوی که آن بهتر است». پس اگر این حدود را رعایت کرد و به مال یتیم زیانی رسید، گناهی بر او نیست؛ چراکه سوء نیت و تقصیری نداشته است؛ همچنانکه قاعدتاً مکلف به جبران زیان یتیم از مال خود نیست؛ چراکه در حال احسان به یتیم بوده و خداوند فرموده است: «مَا عَلَى الْمُحْسِنِينَ مِنْ سَبِيلٍ»^۴؛ «بر احسان کنندگان باکی نیست» و فرموده است: «هَلْ جَزَاءُ الْإِحْسَانِ إِلَّا الْإِحْسَانُ»^۵؛ «آیا جزای

۱. البقرة / ۲۲۰

۲. الأموال لابن زنجويه، ج ۳، ص ۹۸۹؛ سنن الترمذي، ج ۳، ص ۲۳؛ سنن الدارقطني، ج ۳، ص ۵؛ السنن الكبرى للبيهقي،

ج ۴، ص ۱۷۹

۳. الأنعام / ۱۵۲

۴. التوبة / ۹۱

۵. الرحمن / ۶۰

احسان چیزی جز احسان است؟» بلکه تکلیف او به جبران زیان یتیم از مال خود در این صورت بر خلاف عدالت است، در حالی که خداوند فرموده است: «وَأَنْ تَقُومُوا لِلْيَتَامَى بِالْقِسْطِ»؛ «و در رابطه با یتیمان با عدالت عمل کنید»؛ خصوصاً با توجه به اینکه اگر جبران زیان یتیم از مال خود حتی در صورت رعایت شروط مذکور واجب باشد، کمتر کسی به خود جرأت کار با مال یتیم را می‌دهد و این چه بسا به ضایع شدن آن می‌انجامد که نقض غرض است. از این رو، در روایتی آمده است: «سُئِلَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنِ الرَّجُلِ يَكُونُ فِي يَدِهِ مَالٌ لَأَخٍ لَهُ يَتِيمٌ وَهُوَ وَصِيُّهُ، أَيُصْلَحُ لَهُ أَنْ يَعْمَلَ بِهِ؟ قَالَ: نَعَمْ، كَمَا يَعْمَلُ بِمَالِ غَيْرِهِ، وَالرَّبْحُ بَيْنَهُمَا، قَالَ: قُلْتُ: فَهَلْ عَلَيْهِ ضَمَانٌ؟ قَالَ: لَا، إِذَا كَانَ نَاطِرًا لَهُ»^۱؛ «از ابو عبد الله (امام جعفر صادق) علیه السلام درباره‌ی مردی پرسیده شد که مال برادر یتیمش در دست اوست، در حالی که قیّم اوست، آیا شایسته است که با آن کار کند؟ فرمود: آری، همان طور که با مال دیگران کار می‌کند و سود را با او (به عدالت) تقسیم می‌کند، گفته شد: آیا (اگر ضرر کند) ضامن است؟ فرمود: نه، اگر رعایتش را کرده باشد».

با این حال، روایاتی نیز از اهل بیت رسیده است که ظاهراً بر وجوب جبران زیان یتیم از مال خود دلالت دارد؛ مانند روایت سعید سَمّان از امام جعفر صادق علیه السلام که در آن آمده است: «إِنْ اتَّجَرَ بِهِ فَالرَّبْحُ لِلْيَتِيمِ، فَإِنْ وُضِعَ فَعَلَى الَّذِي يَتَّجَرُ بِهِ»^۲؛ «اگر با مال یتیم کار شود، سود برای یتیم است و اگر ضرری پیش آید، بر عهده‌ی کسی است که با آن کار کرده است»، ولی با توجه به نکاتی که گذشت، باید این روایات را بر حالتی حمل کرد که کسی جز قیّم، بدون اذن قیّم، با مال یتیم کار کند، یا مال یتیم را در معاملات زیان‌ده یا خطرناک داخل کند. در برخی روایات نیز آمده که جبران زیان یتیم از مال خود، بر عهده‌ی قیّم است، نه بر عهده‌ی کسی که به اذن قیّم با مال یتیم کار کرده است؛ مانند روایت بکر بن حبیب که در آن آمده است: «قُلْتُ لِأَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ: رَجُلٌ دَفَعَ [إِلَيْهِ] مَالٌ يَتِيمٍ مُضَارَبَةً، فَقَالَ: إِنْ كَانَ رِبْحٌ فَلِلْيَتِيمِ، وَإِنْ كَانَ وَضِيعَةً فَالَّذِي أُعْطِيَ ضَامِنٌ»^۳؛ «به ابو جعفر (باقر) علیه السلام گفتم: مال یتیمی به مردی داده شده است برای مضاربه، پس فرمود: اگر سودی حاصل شد، برای یتیم است و اگر ضرری پیش آمد، کسی که مال را داده ضامن است»، ولی با توجه به نکاتی که گذشت، باید این روایات را نیز بر حالتی حمل کرد که قیّم، به نحوی کوتاهی کرده و مثلاً مال یتیم را به تاجری غیر عادل یا غیر معتبر سپرده است؛ همچنانکه شاید بتوان هر دو دسته‌ی روایات را بر استحباب جبران زیان یتیم از مال خود در صورت رعایت شروط مذکور حمل کرد؛

۱. النساء / ۱۲۷

۲. تهذیب الأحکام للطوسی، ج ۴، ص ۲۸

۳. الکافی للکلینی، ج ۳، ص ۵۴۱؛ تهذیب الأحکام للطوسی، ج ۴، ص ۲۷

۴. تهذیب الأحکام للطوسی، ج ۷، ص ۱۹۰

چراکه خداوند بر احسان و انفاق به یتیم تحریض کرده و فرموده است: ﴿وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَبِذِي
الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ﴾^۱؛ «و به پدر و مادر احسان کنید و به نزدیکان و یتیمان» و فرموده است: ﴿وَأَتَى
الْمَالَ عَلَىٰ حُبِّهِ ذَوِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ﴾^۲؛ «و مال را با وجود علاقه به آن، به نزدیکان و یتیمان
ببخشد».

بایگاه اطلاع رسانی دفتر منصوب شاه محمد خراسانی
رحمه الله علیه و آله و جانشینان و جانشینان

۱. النساء / ۳۶
۲. البقرة / ۱۷۷

www.alkhorasani.com

بایگاه اطلاع رسانی دفتر منصوب شاه محمد خراسانی حفظه الله تعالى

صفحه توییتر بایگاه

صفحه اینستاگرام بایگاه

صفحه تلگرام بایگاه

صفحه فیسبوک بایگاه

لینک مداد قلم

* لطفاً بر روی لینک مورد نظر خود کلیک کنید.